

ČITATELJICI I ČITATELJU SPOMENICE

(UMJESTO PROSLOVA)

P o š t o v a n i

Kome se nije dogodilo, u životima kao što su naši, da nešto što je morao obaviti u ponedjeljak – dospije riješiti tek u srijedu? Ne bismo, dakako, ni od malih ni od većih zakašnjenja rado pravili nove običaje, ali se – valja priznati – gdjekad steknu okolnosti, prilike, pa i viša sila, koje u zloj suradnji zapriječe ostvarenje naumljenog. Primjerice: tiskanja planiranog djela u predviđeno vrijeme. Tako je, u ovoj zgodi, bilo i s našom knjigom: htjeli smo da u Vaše ruke dođe na samom početku 2003. godine, nakon što je sabrala, u ležernom pregledu, 160 godina djelovanja Matice hrvatske u hrvatskome narodu (1842-2002). Umjesto u to, jubilarno vrijeme javlja se ona tek sada, početkom drugog tromjesečja 2004, kad nas više ne tresu obljetničke groznice i kada naše misli ne potiče slavljenička euforija. Dočim svečanosti minu, ostanemo sami sa svojim dnevnim brigama. Tada se, iz tišine, javlja ovo, ozbiljno i popularno djelo, u kojemu se sabiru desetljeća plemenitih nastojanja odličnih duhova hrvatske prošlosti, a također i onih modernih i onih suvremenih naših radnika na polju narodne kulture, znanosti, umjetnosti, gospodarstva, športa i – politike. U političkom životu djeluje se izravno i neizravno, pa se pitam: Tko bi se od onih, koji prečesto naglašavaju apolitičnost Matice, usudio reći da Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika nije bila i lingvistički, i kulturni, i politički program? Ideje, djela i postupci kojiput su baš ono što isprva hoćemo da budu, no gdjekad su – kad se jave ili dogode u pravo vrijeme – i više od toga. Možda bi se moglo reći da politika, kao djelatno područje, nikad nije bila ni dalekim ciljem Matice hrvatske; još manje bi se takvim ciljem mogla navesti težnja postizanja realne političke moći. Ipak, unatoč tome, nismo uspijevali izbjeći da – od vremena do vremena – politika ne postane našom sudbinom. Naročito ne u onim teškim trenucima kad su narodni interesi – i to oni temeljni – bivali ugroženi. Tada se glas Matice hrvatske i očekivao i čuo.

Dvojica nadasve vrijednih članova i odbornika Matice, gg. Josip Bratulić i Ive Mažuran, koji su obnašali visoke i najviše dužnosti u toj hrvatskoj instituciji, a još se više isticali kao požrtvovni i samoprijegorni naši radnici, prihvatili su odgovornu i tešku zadaću da načinom, koji će biti pristupačan što je moguće

širem čitateljskom krugu, odrede položaj Matice hrvatske u hrvatskoj povijesnoj zbilji i izlože njezino zauzimanje za hrvatski jezik i kulturu, za tiskanje i širenje hrvatske knjige u puk. Zato i jest povijest hrvatske književnosti u Matici hrvatskoj i povijest širenja njezinih ideja i sadržaja u hrvatskom društvu; povijest njihove percepcije i povijest njihove recepcije. Ali to nije sve: trebalo je osvjetliti zalaganje Matice i ustrajan rad naraštajâ oko postignuća hrvatske slobode; oko borbe za hrvatsku samobitnost, za boljitak hrvatske kulture i znanosti, za uspon svih silnica života, za naše mjesto među civiliziranim i kulturnim narodima Europe i svijeta. Uz to se podrazumijevala čestita suradnja sa svima, kojima su mir i ravnopravnost, kao pretpostavke duhovne razmjene dobara, ležali na srcu.

Draga čitateljice, dragi naš štioče!

S naročitim ću zadovoljstvom reći kako vjerujem, da Vam u ruke predajem valjan i pouzdan priručnik, koji – po istini – prikazuje naš život pod austrijskim apsolutizmom i drugim inačicama careve zle volje; pod pritiskom mađarskih aspiracija, talijanskog imperijalizma, čizme Karadorđevića. Strepili smo pred ustaškim nasilništvom, trpjeli pod “diktaturom proletarijata”, povlačili se pred plimom jugounitarizma u posljednje svoje oklope... I tako sve do ove nejake – u povojima – hrvatske demokracije. Trijezni naš priručnik, ova spomenica o 160. obljetnici Matice hrvatske, pruža nam, uz sliku života i rada u prilikama kakve su bile, još i povijest naših nastojanja da i u nevremenu opstanemo, da se i u zlu živi – uvijek s mišlju na dobro i bolje koji se mogu doseći, vazda nastojeći oko boljitka u čovjeku i njegovu duhu, a potom i u svemu narodu.

U demokraciji, koja prati slobodu – ne prebrzim korakom i ne naglo, nego s oklijevanjem i oprezom – odahnuli smo. Ah, samo na čas! Već su nas snašle nove brige za kojima se javljaju novi posli, za kojima se ukazuju nove zadaće. Već je lucidni Matoš primijetio – uspoređujući, u onaj čas, Englesku i Francusku – da ima demokratskih sustava, koji zatajuju i ne ispunjavu nade koje su u njih polagane, i konzervativnih političkih modela, koji bolje funkcioniraju. Nastranu sada to je li ispravno procijenio. Razvitak nije, u potpunosti, predvidiv i nitko nema posve pouzdan ključ koji otvara vrata u Nedogodeno. Tko zna kakva nas sve iznenađenja očekuju na putu u budućnost! Matica hrvatska, međutim, nema izbora: zastupat će, što je i dosad činila – s najboljim svojim snagama i u najboljoj vjeri – ideju samobitne i samoopstojne Hrvatske kao moderne, demokratske i pravne države koja, ni za kakve pogodnosti, neće žrtvovati svoju suverenost. Ta je suverenost sama bit naše stoljetne borbe i tko to nije razumio ili nije ništa naučio iz narodne povijesti ili za nju ne haje.

Nešto će o svemu tome reći i ova knjiga, koja je podsjetnik protiv zaborava. Matica hrvatska, s osjećajem da preveć skromno nagraduje pisce, iskazuje im – i na moje pero – srdačnu svoju zahvalnost.

Igor Zidić

U Zagrebu, s proljeća 2004.